

OBEČNÁ ONKOLOGIE

Prof. MUDr. Josef Zámečník, Ph.D.
*Ústav patologie a molekulární medicíny
2. FL UK a FN Motol*

EPIDEMIOLOGIE NÁDORŮ

Výskyt ZN v populaci stoupá úměrně s:

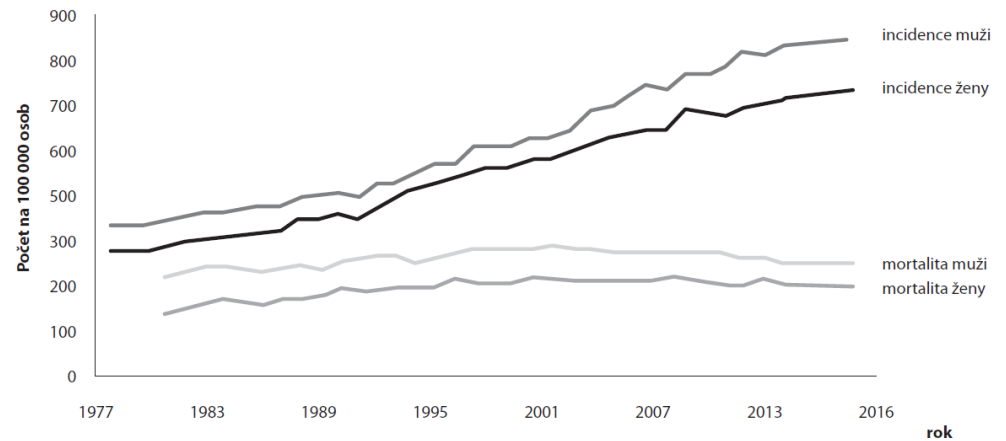
- *rozvojem civilizace*
- *stárnutím populace*

2. nejčastější příčina úmrtí

25% úmrtnosti

- po roce 2000:
  - stabilizace *mortality*
  - rostoucí *incidence*
  - významný nárůst *prevalence*

INCIDENCE A MORTALITA MALIGNÍCH NÁDORŮ V ČR

Obr. 11-9. Vývoj incidence a mortality maligních nádorů v ČR. V posledních letech došlo ke stabilizaci *mortality* nádorových onemocnění (mortalita = počet zemřelých na dané onemocnění za určité časové období). Při rostoucí *incidenci* zhoubných nádorů dochází k významnému nárůstu celkové *prevalence* maligních nádorů (incidence = počet nově vzniklých případů dané nemoci v populaci za určité časové období; prevalence = celkový počet případů v populaci).

Tab. 11-5. Nejčastější maligní nádory v naší populaci.

	MUŽI		ŽENY		Děti (< 18 let)
	Incidence	Mortalita	Incidence	Mortalita	
1.	Prostata	Plíce	Mamma	Plíce	Leukémie, lymfomy
2.	Plíce	Prostata	Plíce	Mamma	Nádory CNS
3.	Tlusté střevo	Tlusté střevo	Tlusté střevo	Tlusté střevo	Neuroblastom
4.	Močový měchýř	Pankreas	Děloha	Pankreas	Sarkomy kostí
5.	Melanom	Hemato- logické malignity	Štítná žláza	Ovarium	Měkkotkáňové sarkomy
6.	Hemato- logické malignity	Játra	Hemato- logické malignity	Hemato- logické malignity	Nefroblastom

nejčastější je BAZALIOM !!

Incidence 2018 - **58 841 ZN**

= 554 / 100 000

Mortalita 2018 - **27 521 osob**

= 259 / 100 000

= **24,5 % všech úmrtí v ČR 2018**

- **ca plic** (5300 osob)
- **ca kolorekta**(3400 osob)
- **ca pankreatu** (2000 osob)
- **ca prsu** (1600 osob)
- **ca prostaty** (1400 osob)

Historie nádorů

ca plic

- do 30. let 20. stol. – málo
- pak nárůst - kouření
- nyní ženy

ca žaludku

- pokles - ??

ca hrdla děložního

- skrínig, HPV vakcinace

ca orofaryngu

- sexuální chování

západní civilizace

- ca plic, prsu, prostaty a tlustého střeva

rozvojový svět

- ca jater, děložního hrdla a jícnu

EPIDEMIOLOGICKÉ FAKTORY NÁDORŮ

Věk

- **incidence roste s věkem**

- mortalita kulminuje mezi 60.–75. rokem

- *postupná akumulace somatických mutací*
- *delší expozice kancerogenům*
- *pokles imunity při stárnutí*

charakteristický věkový profil nádoru

ALL, Hodgkin, tu varlat, astrocytomy CNS

Děti – jen 200 případů ročně

x 10% podíl na úmrtnosti dětí do 15 let

Geografické faktory

**geografické rozdíly v incidenci řady nádorů nejsou dány geneticky,
ale regionálním působením zevních faktorů
(tj. environmentálně)**

- rozdílná expozice kancerogenům
  - JV Asie - hepatocelulární karcinom – HBV + aflatoxin
  - Austrálie – melanom
  - Asie – ca žaludku
  - Asie (Indie, Srí Lanka, Barma) - zvykové žvýkání betelu – ca DU

Environmentální a kulturní faktory

- *kouření*
- *abusus alkoholu*
- *obezita*
  - *promiskuita*
  - *věk prvního pohlavního styku*
  - *různé industriální polutanty*
  - *expozice různým typům záření*
  - *složení potravy*
  - ...

ETIOLOGIE NÁDORŮ

---

faktory ze zevního prostředí (*KANCEROGENY*)

- látky chemické povahy
- záření
- infekční agens

faktory endogenní

- *genetická výbava*
- *metabolická výbava*
- *imunologické faktory*

**NELETÁLNÍ GENETICKÁ
ZMĚNA**

spontánní mutace genů

CHEMICKÉ PŘÍČINY NÁDORŮ

Přímo působící genotoxické kancerogeny

- **alkylační látky** – cyklofosfamid, chlorambucil, nitrosurea atd.

onkologie, revmatologie

- rozvoj (sekundárního) nádoru

Nepřímo působící genotoxické kancerogeny

- kancerogenní nejsou

– nutná biotransformace

cytochrom P450 dependentní monoxygenázy

- polymorfismy v populaci

Polycyklické aromatické uhlovodíky – uhelný dehet, spalování

- v místě aplikace

- *benzo(a)pyren* + *benzantraceny*
- *epoxidy*

• **Aromatické aminy** a **azobarviva**

- v místech, kde se metabolizují (játra) nebo vylučují (vývodné močové cesty)

- *β-naftylamin*, *benzidin*

- gumárenský průmysl, výroba anilinových barev, dříve margarín

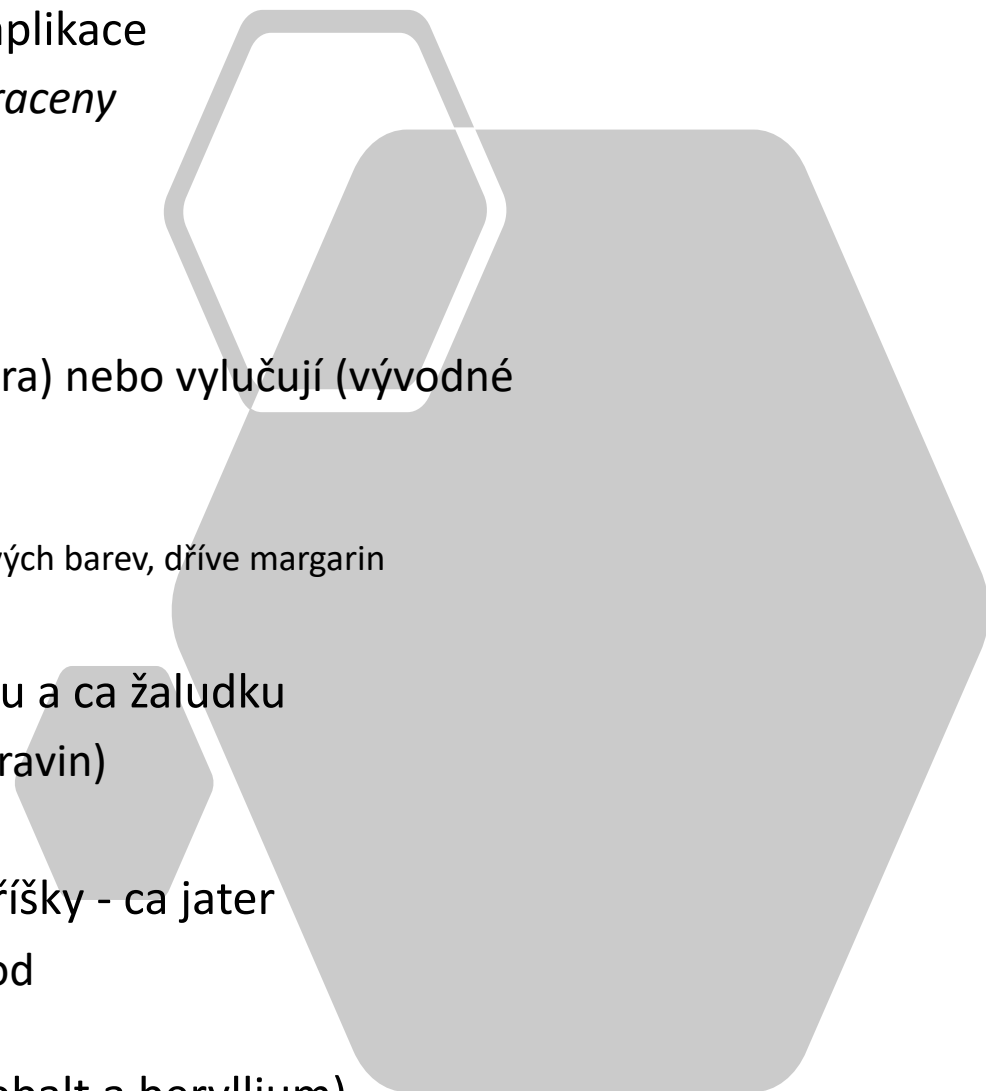
• **Nitrosaminy** a **nitrosamidy** – ca jícnu a ca žaludku

– Čína (konzervace potravin)

• **Aflatoxin** – *Aspergillus* – cereálie, oříšky - ca jater

– Afrika, Dálný východ

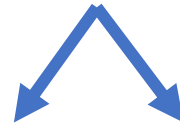
• **Ionty kovů** (nikl, olovo, kadmium, kobalt a beryllium) – průmyslové podniky

FYZIKÁLNÍ PŘÍČINY NÁDORŮ

---

radiační

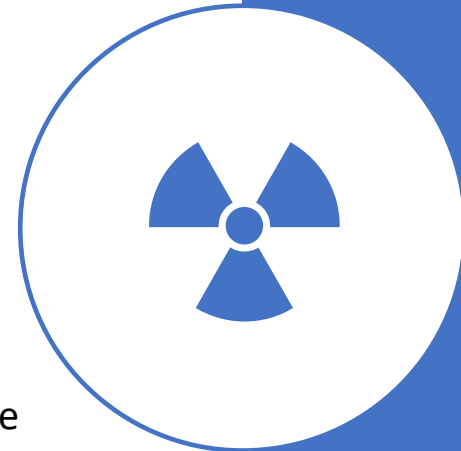
neradiační

Ionizující záření

- **alfa** (proud α -částic, tj. jader helia)
- **beta** (záření urychlených elektronů nebo pozitronů)
- **gama** (vysokoenergetické fotony)
- **rentgenové záření** (záření X – elektromagnetické)
- **neutronové záření** (proud volných neutronů)

MECHANISMUS:

- **chromozomální zlomy**, translokace nebo i bodové mutace
- záření působí v buňce **ionizaci** a **tvorba kyslíkových radikálů**

Riziko stoupá lineárně se stoupající dávkou ozáření

+ celková délka expozice, frekvence, typ tkáně, stavu exponovaného ...

UV záření

proniká jen na krátké vzdálenosti – epidermis

nádory z keratinocytů (dlaždicobuněčný karcinom a bazaliom)

celková kumulativní dávka UV záření

melanomy

chronická + intenzivní expozice (spálení)

mechanismus kancerogeneze: tvorba **pyrimidinových dimerů v DNA**

repair: excizí nukleotidů

(x *xeroderma pigmentosum*)

neradiační
kancerogeneze

azbest

NE: trauma

BIOLOGICKÉ PŘÍČINY NÁDORŮ

INFEKCE

- **plísně** – *Aspergillus* (aflatoxin) HCC
- **paraziti**
  - *Schistosoma haematobium* SCC mm (Egypt).
  - motolice žlučová (*Clonorchis sinensis*)
extrahepat. cholangiocelulárních ca
- **bakterie** *Helicobacter pylori* – ca žaludku
+ MALT lymfom
- **VIROVÁ KANCEROGENEZE**

Virová kancerogeneze

- experimentální modely
  - přímá transformace – RNA retroviry
- lidské "transformující virové infekce"
  - *DNA viry*

Mechanismy:

- **zvýšená proliferace cílových bb**
- **inhibice proteinů TSG**
- **zvýšení telomerázové aktivity**

HPV

EBV

EBV

HBV/HCV

HHV 8

HTLV 1/2

DIAGNOSTIKA NÁDORŮ

KLINICKÉ
PŘÍZNAKY

Tab. 11-2. Screeningové programy v ČR (v roce 2019).

Screeningový program	Cílová populace	Screeningová metoda
Národní program screeningu karcinomu děložního hrdla	Všechny dospělé ženy (pozvání od 25 let)	Cytologické vyšetření stěru z děložního hrdla jednou ročně při gynekologické preventivní prohlídce
Národní program screeningu karcinomu prsu	Ženy ve věku od 45 let	Rentgenové vyšetření (mamografie) jednou za dva roky
Národní program screeningu kolorektálního karcinomu	Muži a ženy ve věku od 50 let	<ul style="list-style-type: none"> ● 50–54 let věku – test na skryté (okultní) krvácení do stolice jednou ročně ● Od 55 let věku – test na okultní krvácení do stolice jednou za dva roky nebo screeningová kolonoskopie jednou za 10 let

ZOBRAZOVACÍ METODY

Strukturální zobrazení

CT, MRI, RTG (mammografie)

Funkční zobrazení

i.v. radiofarmakum (FDG)

SPECT / PET

Hybridní zobrazení

PET/CT, PET MRI

BIOCHEMICKÉ MARKERY NÁDORŮ

Tab. 11-3. Významné biochemické markery nádorů.

Biochemický marker	Nádorové onemocnění
ONKOFETÁLNÍ ANTIGENY	
Alfa-fetoprotein (AFP)	Hepatocelulární karcinom, neseminomové germinální nádory
Karcinoembryonální antigen (CEA)	Karcinomy střeva, pankreatu a prsu
PROTEINY ASOCIOVANÉ S NÁDORY	
Prostatický specifický antigen (PSA)	Karcinom prostaty
CA 125	Karcinom ovaria
CA 15-3	Karcinom prsu
CA 19-9	Karcinomy střeva, pankreatu a prsu
Monoklonální imunoglobuliny	Mnohočetný myelom a ostatní monoklonální gamapatie
ENZYMY	
Prostatická kyselá fosfatáza (PAP)	Karcinom prostaty
Neuron-specifická enoláza (NSE)	Neuroblastom, malobuněčný karcinom plic
Laktát dehydrogenáza (LD)	Lymfomy, Ewingův sarkom, melanom
HORMONY	
Lidský choriový gonadotropin (hCG)	Choriokarcinom, neseminomové germinální nádory
Katecholaminy, kyseliny vanilmandlová a homovanilová	Neuroblastom, feochromocytom
Kalcitonin	Medulární karcinom štítné žlázy

ONKOPATOLOGIE

TKÁŇOVÁ DIAGNOSTIKA NÁDORŮ

ONKOPATOLOGIE

- **TYPING**
- **GRADING**
- **STAGING**
- **PREDIKTIVNÍ TESTOVÁNÍ**

Nástroje patologa:

morfologie (histologie)

proteinová exprese – imunohistochemie + průtoková cytometrie

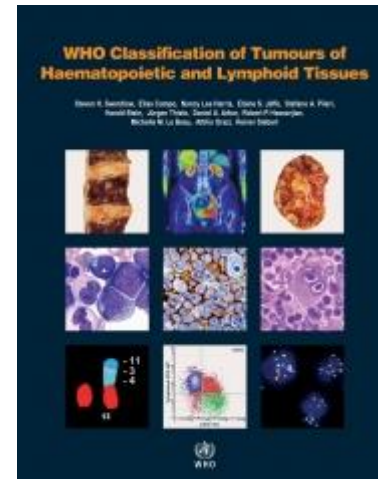
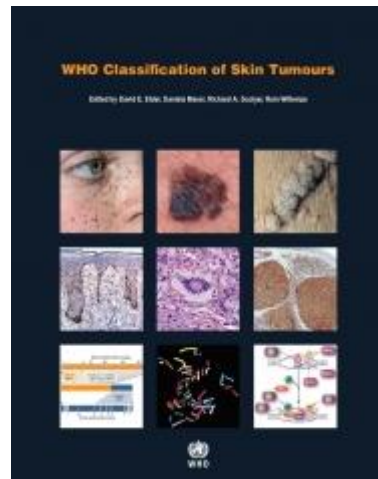
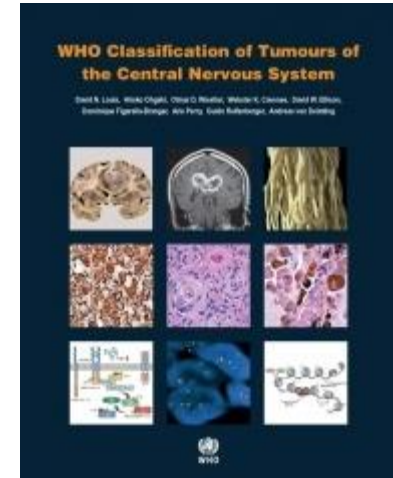
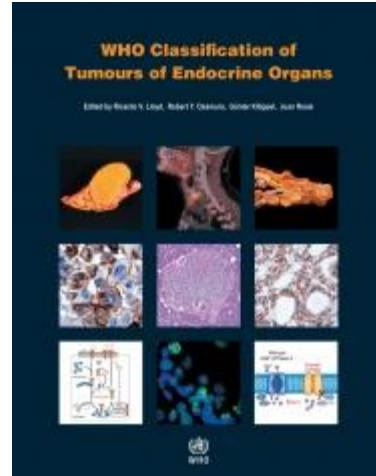
DNA/RNA diagnostika - FISH, PCR, sekvenace, NGS

ONKOPATOLOGIE

TYPING

WHO Blue Books

ONKOPATOLOGIE

GRADING

- *třístupňový*:

- **grade 1** – dobře diferencovaný maligní nádor,
- **grade 2** – středně diferencovaný maligní nádor,
- **grade 3** – nízce diferencovaný (nediferencovaný, anaplastický) maligní nádor.

- *čtyřstupňový* (ca ledviny, nádory CNS)

- *vícestupňový* (Gleasonovo skóre)

- *dvoustupňový* - „**low grade**“ a „**high grade**“ (ca ovarii, některé sarkomy)

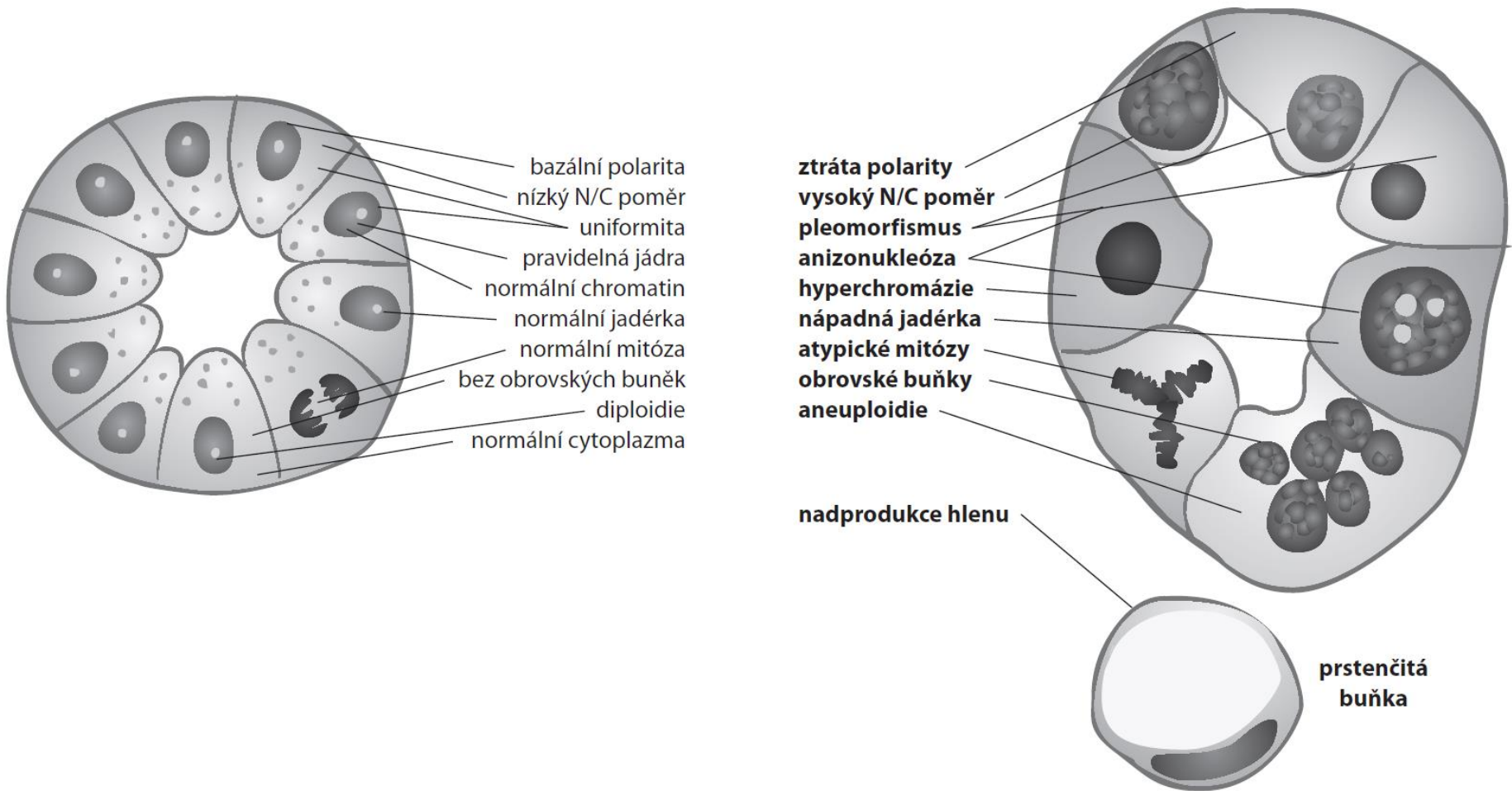
ONKOPATOLOGIE

GRADING

hodnotí se (většinou):

- charakter růstu nádoru,
- **stupeň diferenciac**e nádorových buněk,
- jaderné atypie,
- mitotická aktivita,
- přítomnost nekróz

stupeň diferenciace nádorových buněk

TNM klasifikace

System FIGO

ca vulvy, děložního hrdla a endometria

Klasifikace podle Clarka a Breslowa

melanom

Klasifikace z Ann Arbor

lymfomy

cTNM

pTNM

ypTNM

Tab. 11-4. Principy stagingu nádorů na podkladě TNM klasifikace.

T	is	Carcinoma in situ
	1–4	... podle rostoucí velikosti, hloubky lokální invaze nádorem a vztahu nádoru k okolním strukturám.
N	X	Regionální lymfatické uzliny nelze hodnotit.
	0	Regionální lymfatické uzliny bez metastáz.
	1–3	Metastatické postižení regionálních lymfatických uzlin. Někdy bývá dělení topograficky upřesněno za použití dalších písmen, např. N1a, N1b apod.
M	X	Vzdálené metastázy nelze hodnotit.
	0	Bez vzdálených metastáz.
	1	Vzdálené metastázy jsou přítomny.

Příklad: podle tohoto schématu je TNM klasifikace maligního nádoru tlustého střeva, který lokálně hluboce invadoval, metastazoval do první etáže regionálních lymfatických uzlin a neměl vzdálené metastázy – T3, N1a, M0.

TNM klasifikace je dostupná pro nejčastější maligní nádory většiny orgánů (hlavně to jsou karcinomy).

Klinické stadium

---

staging + další parametry